

ERAT-76.1.12/123

ENSV MINISTRITE NÕUKOGU RIIKLIK EHITUSKOMITEE
KULTUURIMÄLESTISTE RIIKLIK PROJEKTEERIMISE INSTITUUT

A-1869

OBJEKTI AADRESS: Tallinn, Narva mnt. 154

OBJEKT: end. Nehatu vallakool

TELLIJA: VAMKI

TÖÖ № I-87247

ARHITEKTUURIAJALOOLINE ÜLEVAADE

KÖIDE

Peaarhitekt

H. Toss

Osak. juhataja

K. Holland

Proj. peainsener

R. Potisepp

Osak. peaarhitekt

T. Böckler

Osak. peajaloolane

J. Maiste

Koostas: ajaloolane

T. Tint

TTint

SISUKORD

1. Sissejuhatus
2. Ajalooline ülevaade
3. Hoone kirjeldus
4. Muinsuskaitselisi ettepanekuid ja nõudeid hoone säilitamiseks
5. Lõpetuseks
6. Fotode nimekiri
7. Fotod
8. a) krundi plaan
b) hoone inventplaan

1. SISSEJUHATUS

Käesolev arhitektuurialooline ülevaade omaaegse Nehatu vallakooli hoonest on koostatud ENSV Ehituskomitee Vabariikliku Arhitektuurimälestiste Kaitse Inspeksiooni tellimusel. Eesmärgiks on praeguse eravalduses hoone arhitektuurilise ja ajaloolise väärtsuse esiletõstmise, äratamaks huvi laiemates ringkondades vallakooli saatuse vastu. Tallinna kasv Lasnamäel sunnib praegusi omanikke suvekodust loobuma - vahetult ehitise naabrusse on kerkinud elamumassiiv. Haridusministeeriumile on tehtud ettepanek osta endine Nehatu koolimaja.

Antud kirjutis püüab anda ülevaate hoone ehitusloost ja seda vaatamata suhteliselt nappidele arhiivsetele andmetele. Kompaktset fondi Nehatu valla või mõisa kohta läbi aegade arhivides ei ole. Enamik andmeid Nehatu kooli kohta on saadud Tallinna Riikliku Keskarhiivi fondist "Harju Maavalitsuse Haridusosakond". Märgiksime, et kuigi Eesti hariduselu ja koolide ajalooga on tublisti tegeldud, on konkreetselt koolihoonete uurimine jäanud suhteliselt unarusse. Siit teatud raskused ka Nehatu koolimaja hindamisel tollastes oludes. Ent ka antud kujul valgustab kirjutis mõnevõrra vallakooli ehituslugu ja aitab täita lünka meie uuslinnaosa Lasnamäe varasema ajaloo uurimises.

2. AJALOOLINE ÜLEVAADE

Omaaegne Nehatu vald piirnes linnast kirdes vahetult Tallinnaga. Kohanimena on Nehatut esmakordsest märgitud 1241.a.¹ Hiljem kujuneb siin välja eravalduses olev mõis. Paarkümmend aastat peale Põhjasõda suudab Tallinn niivõrd kasuda, et 1733.a. omandab Suurgildi vanemalt Johan Caspar Schüslerilt Nehatu mõisa koos Kärmu, Proosa ja Nehatu külaga 300 riigitaalri eest.² Samal 1733.a. omandas linn ka Koitjärve mõisa. Vahetult Nehatuga piirnev Väo mõis on Tallinna poolt Liivi ordult ostetud juba 1402.a.³ Linnamõisa maadel kooli ehitamise kohta on meil andmeid tänu Nehatu kooli õpetajale Friedrich Einbergile - viimane oli õpetajaks aastail 1897-1931. Peale suuri vapustusi 1917-1918 asutakse 1918.a. lõpul Harjumaal hariduselu taastama. Harju Maavalitsuse Haridusosakond püüdis kõigepealt saada ülevaadet koolidest Harjumaal - millal koolid rajati ja mis seisukorras hooned on, koolimaade olukord, õpetajate ja õpilaste arv.

F. Einbergi andmetel rajati Nehatu vallakool Tondil (ligi-duses paiknes Tondi raba). 1867.a. Tallinna linnalt saadi tasuta palgid, mille valla elanikud ehitusplatsile toimetasid. Õppetöö algas 1867.a. mardipäeva paiku ja esimeseks õpetajaks oli Treieri nimeline mees. Koolimaja pidulik sisseõnnistamine toimus 1868.a. 5. jaanuaril Tallinna linnaisade juuresolekul.⁴ Einberg teatas, et kui ta 1897.a. sügisel Nehatul õpetajaks hakkas, oli koolimaja ukse kohal silt "Nehhatu koolimaja 1867", mis sai ülevärvitud.

¹ ENE, V köide, Tln. 1973.

² Tallinna ajalugu 1860-ndate aastateni. Tln., 1976, lk. 361.

³ Samas, lk. 146.

⁴ TRKA, f. 884, nim. 4, s. 989.

Ukse trepikivis oli samuti aastaarv 1867. Koolile annetatud piiblis oli tiitellehel märge sisseõnnistamise daatumiga. Loomulikult on võimalus, et F. Einberg eksis või kasutas ebaõigeid andmeid. Siiski on töenäoline, et pikaajaline õpetaja andis oma parima ja suhtus kõikidesse saadud andmetesse kriitiliselt. Kuni meil pole kasutada kindlamaid materjale toetugem F. Einbergile.

1870-ndate aastate II poolel oli Nehatul õpetajaks Gustav Eslon.¹ Olles aastail (1867-70) õppinud Kunda seminaris (tegutses 1854-1887), oli G. Eslon seejärel õpetajaks Väänas ja Kolga-Konnus. Järgnevalt pidas Eslon Põhjarannikul talu ja sõitis merd. Nehatu vallakooli õpetajana asutab ta 1879.a. kevadel Eesti Kaubalaevaseltsi "Linda". Seltsi asutajad olid lisaks Eslonile Jüri Herms, Anton Jäddal, Johann Mürkes ja Priidik Potisepp - viimane oli Nehatu vallavanem. Seega Nehatu koolimajal on oma osa Eesti merenduse ajaloos.

7. septembrist 1897.a. asub Nehatu vallakooli õpetajana tööle Friedrich Einberg. Uue õpetaja valis ametisse Nehatu valla volikogu ja kinnitus tuli rahvakoolide inspektorilt A. Jansonilt.² Aastail 1897-1911 oli Einberg ainsaks õpetajaks Nehatul. 1911-1916 kool töötas kahe õpetajaga ja järgnevalt kuni sulgemiseni jälle ühe õpetajaga F. Einbergi näol. Nehatu vallas avati teisigi algkoole: Irus, Viimsis, Randveres. Kuid koolihooned olid juhuslikud, õpetajate elamistingimused halvemad kui Nehatul. Siit õpetajate kiire vahetumine - haritud inimesele oli ka suureks peibutuseks lähedane Tallinn.

¹ H. Prants, Eesti Kaubalaevaselts "Linda", Tln., lk. 18.

² TRKA, f. 884, n. 4, s. 37.

1919.a. Nehatu koolis oli 2 klassi: nooremas 27 ja vanemas 9 õpilast. Koolil oli vaid üks klassiruum ning võib arvata, et õpetus koos toimus.¹ Õpetajal oli tasuta kasutada 20 ~~te~~^sartiini (\approx 22 ha). Tallinna linna maad: 4 ts. põldu, 6 ts. heinamaad, 4 ts. karjamaad ja veel 6 ts, mille kohta märgitakse, et tegu olla liivanõmmega.² Nehatul oli vörreldes teiste koolidega õpetaja maaga varustatud tunduvalt parem ja ilmselt seegi asjaolu töi stabiilsuse Nehatu kooli ellu.

1921.a. ühendati Iru ja Nehatu koolid ametlikult Iru algkooliks. Uue kooli juhatajaks saab Iru õpetaja Kärt. Tegelikult I ja II klass jäavad Nehatule edasi. Irus õpivad III ja IV klass.³ Nehatu kool oli vaid ühe klassiruumiga, Iru kool paiknes endises Peeter Suure merekindluse kasarmus ning nii kerkib Nehatu vallal vajadus ehitada uus koolimaja. Vald ei ole jõukas ning püütakse siiski kasutada ja laiendada Iru koolimaja, kus avatakse ka V ja VI klass.

1928.a Harju Maavalitsuse haridusosakonna juhataja J. Depmann teatas Nehatu vallale, et VI klass suletakse Irul, kuna ruumid nõuetele ei vasta. Depamann noudis Iru kasarmu ümberehitamist.⁴ Tollane Eesti Haridusministeerium organiseeris pankadelt riigi abiga laene koolimajade ehitiseks ning Nehatu vald eesotsas vallavanem Konstantin Jüssiga otsustas uusehitise kasuks. 9. juunil 1928.a. vallavolikogu leiab, et Irusse tuleb rajada 120 õpilase tarvis uus kool. Hoone paekivist vundamendil puitseintega.

¹ Samas, f. 884, n. 4, s. 1095.

² Samas, f. 884, n. 4, s. 1094.

³ TRKA, f. 884, n. 4, s. 160.

⁴ Samas, f. 884, n. 4, s. 111.

1929.a. koostati projekt ja saadi riigilt laenu. 1930.a. suvel olid sarikad püsti ja sügisel õppis poolvalmis koolimajas juba paar klassi.

Iru uus koolimaja valmis täielikult 1931.a. sügisel ja Nehtu kool Tondil lõpetas samas oma tegevuse. Hoone läks eravaldusse, ent säilis suhteliselt hästi ja väliselt muutumatuna. Hiljem hakkasid mitmed eri pered kasutama vana koolimaja oma suvekodudena, mis tõi kaasa rea vaheseinte püsitiitamise.

3. HOONE KIRJELDUS

Nehatu koolimaja on püstitatud Lasnamäe tasandikule Narva mnt. äärde. Hoonest mitte kaugemale loodes jääb paeveere kena vaatega Pirita-Kosele. Idas laius Tondi raba – nüüdne Lasnamäe uuslinn. Ehitis on ühekordne rõhtpalkidest 7-teljeline hoone. Vundament on laotud paekividest. Kõrges poolkelpkatuses aimdub baroklik ehitustraditsioon: kui mõisaarhitektuuris võitis klassitsism, siis baroksed stiilinähtused levisid lihtrahvalikumatesse ehitistesse nagu kõrtsid, postijaamat ja ilmselt ka koolid ning püsisisid seal üllatavalt kaua. Praeguseks katusekatteks on eterniit, ent algne oli ilmselt sindlikatus. Heade proportsioonidega ehitisele lisab väärikust laiadest rõhtsatest laudadest vooderdis - uunikum tänapäeval. Hoolimata kohatistest parandamistest on voodri-lauad hästi säilinud. Koolimaja peaoks paikneb põhja poole pööratud esifassaadil keskteljest mõnevõrra paremal. Viimase tingib Tahvelukse ja hoone plaanilahendus. Ukseava-piirab framuugi vahel on profileeritud rõhtimpost. Ukseava piirab laiadest laudadest raamistus. Ukse kohal vana silt venekeelse kirjaga "Nehatu valla kool". Hoo-ne vasakpoolsesse – õpetaja pere tiiba viis omaette framuugiga uks. Laudadest raamistuses aknad on 6-klaasijaotusega. Esifassaa-dil on säilinud aknaluugid. Hoone külgedel kelpade all on pööningu aknad. Koolimaja plaanilahendust on ajajooksul tublisti muudetud. Püstitatud on mitmeid vaheseinu, mis tükeldavad varasemaid suuremaid ruume, samuti on rajatud uusi küttekoldeid ja suletud mõned aknaavad. Algse plaanilahenduse väljaselgitamine pakub meile huvi ja on tulevikus väliuurimiste ülesanne. Praegu on meil kasutada F. Einbergi visand koolimaja plaanist a. 1919.¹ Hoone

¹ TRKA, f. 884, n. 4, s. 1094, lk. 187.

peauksest pääses kooliruumidesse - kõigepealt kotta, millest paremal oli õpilaste roivastu (praegu jaotatud 2 ruumiks) ja vasakul õpetaja perega ühine köök, mida juba tollal poolitas vahesein. Kojast otse pääses avarasse lounapoolsesse klassiruumi. Hoone vasemas omaette sissepääsuga tiivas paiknesid õpetaja 2 tuba ja abiruum. Nagu juba märgitud, oli köök ühine poolitatud mingi vaheseinaga. Ent me ei tea, kas see oli algne plaanilahendus.

Siseruumides tuleb kõigepealt esile tõsta palktiglalagesid, kus# talade vahel on poola moodi löödud lauad. Lisaks arhitektuurissele mõjukusele on antud konstruktsioonil tänapäeval ka lihtsalt olemasolu väärthus. Hoone koda ja koridori katab paeplaatidest põrand. Tahveluksed on lihtsad vast rohmakagi teostusega, ent antud ruumidesse sobivad. Üksekäepidemed ja lukusildid on samuti küla-meistri meeletehtud. Kõrgel pööningul on üks väljaehitatud suvekamber. Siin pakub huvi koht korstnajalga ühendav konstruktsioon.

Ehitise välis- ja siselahendus küllalt tagasihoidlik ning omas ajas küllalt tavalline. Praeguses ehitussituatsioonis ja eriti Lasnamäe tingimustes on aga tegemist suure väärthusega juba ainuüksi kasutatud materjali töttu.

4. MUINSUSKAITSELISI ETTEPANEKUID JA NÖUDEID HOONE SÄILITAMISEKS

A. Funktsionaalsed ettepanekud:

- 1) Nehatu vallakool Tondil tuleb säilitada ja võimaluse korral kasutada just koolina. Siin oleks võimalik avada 6-aastaste klassid. Kõrvalhoonesse võib kavandada spordibaasi ning töökojad.
- 2) Olukorras, kus haridusministeerium ei leia võimalusi hoone kasutamiseks, võiks hoonetepakkuda mõnele teisele asutusele. Möeldav on rajada siia mitmefunktsiooniline kultuurikeskus esinemisruumide, pansionaadi ning töökodadega. Hoone vastu on näiteks tundnud huvi ENSV Meremuuseum, viidates koolimajale kui Kaubalaevaseltsi "Linda" sünnikohale.
- 3) Hoone(te) kasutusele võtmise puhul näha ette 1-2 korteri projekteerimine pere(de)le, kes teenindavad kooli või kultuurikeskust ning hoolitsevad krundi eest. Lasnamäel kujunenud sotsiaalse situatsioon on juba praegu raske ning ilmselt kujuneb veelgi keerulisemaks.

B. Ehituslikud nõuded:

- 1) Vallakool säilitada algses mahus ja kujul.
- 2) Hoone algne plaanilahendus teha kindlaks väliuurimistega ja püüda seda ka ennistada uue funktsiooni puhul.
- 3) Pööningul on möeldav kambrite väljaehitamine akendega külga fassaadides. Keskosa möeldav kohandada esinemisruumiiks.
- 4) Hoone katusel eterniit asendada sindlitega.
- 5) Laudadest vooder parandada.
- 6) Restaureerida ja säilitada vallakooli silt peaukse kohal.
- 7) Vanad praegu suletud aknaavad avada, säilitades 6-klaasijao-tuse.

- 8) Hoones säilitada palktalalagi, põranda paeplaadid, tahveluksed ja stiilsed uksekäepidemed.
- 9) Narva mnt. ääres paiknev majandushoone (tegemist ilmselt 1867.a. püstitatud laut-rehega) säilitada praeguses mahus. Hoone projekti koostamisel on arhitekttil vabadus **plaanilahenduse** määramisel ja avade kujundamisel.
- 10) Koolimaja krunt vajab piiramist - möeldav paemüür.
- 11) Koostatav projektdokumentatsioon vajab kooskõlastamist KRPI-s ja VAMKI-s.

LÖPETUSEKS

Nehatu vallakool Tondil on praegu Tallinna piiridesse jääv nüüdseks unikaalne ehitis keset kasvavat Lasnamäe uuslinnaosa. 120 aastast puithoonet säilitades näitame me tahet võidelda pealtungiva halluse ja üksluisusega - sisuliselt massikultuuriga. Taastades Nehatus kooli või rajades mitmekülgse väikse kultuurikeskuse me anname võimaluse paljudele hoomata inimlikku miljööd. Hoone arhitektuurilist või ka puhtalt materjalist tulenevat väärust pole mõtet röhutada - meist igaühel on võimalik külastada Lasnamäed ja hinnata röhtpalkidest ehitist antud taustal. Ära märgiks võimalust hoonete säilitamise korral luua ühele või kahele perele toreda kodu.

FOTODE NIMEKIRI

1. Vaade hoone esi- ja külgfassaaadile loodest. *N-31855/4*
2. Hoone tagafassaaad. *N-31858/3*
3. Tagafassaadi laudvooderdus. *N-31857/2*
4. Hoone idakülg. *N-31858/4; N-31857/1*
5. Koolimaja peauks. Säilinud vana koolisilt. *N-31858/2*
6. Peaukse tagakülg. *N-31861/3*
7. Peaukse karplukk. *N-31856/1*
8. Palktalalagi hoone koridoris. *N-31860/1*
9. Palktalalagi hoone koridoris. *N-31860/2*
10. Palktala ja poola tüüpi vahelaudis ühes ruumis. *N-31856/2*
11. Laelaudis endises köögis. *N-31856/3*
12. Korrapärastest paeplaatidest põrand kojas. *N-31861/1*
13. Eeskojast eluruumi viiva ava tahveluks. Ava mõõtmeid on ajajooksul muudetud. *N-31861/2*
14. Ukse käepide ja lukusilt. Küllalt rohmakas, ent kvaliteetne töö, mis on sobilik omaaegsesse vallakooli. *N-31860/4*
15. Korstnajalga ühendav konstruktsioon pööningul. *N-31856/4*
16. Historitsistlik tool kooliõpetaja mööbli hulgast. *N-31855/1,2*
17. Arvatavasti 1867.a. püstitatud laut-rehealune. *N-31859/1,2,3*

EESTI NSV
RIIKLIK EHITUSKOMITEE
(ENSV Ehituskomitee)

200105 Tallinn, Müürivahel 3
Tel. 44-50-04

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ
Эстонской ССР
ПО ДЕЛАМ СТРОИТЕЛЬСТВА
(Госстрой ЭССР)

200105 Таллин, Мюйривахе, 3.
Tel. 44-50-04

15. jaan. 1987 nr. 3-2^a

Toie nr. _____
Bew.

Kultuurimälestiste RPI
sm H.Uuetalu

Nehatu koolimaja

Seoses Lasnamäe uue koolimaja ehitamisega, mis asub Nehatu vana koolimaja vahetus läheduses, palume 1987. esimese pool-aasta jooksul koostada Nehatu vana koolimaja kohta:

- 1) Ajalooline öiend.
- 2) Tehnilise seisukorra ülevaatuse kirjeldus.
- 3) Ettepanekud avariiolukorra likvideerimiseks ja esmaste hooldustööde kohta.
- 4) Koostada tööde eelarve (Ehitajaks VRV).

Töö eest tasume "VAMKI mitmesuguste u-p alt."

Vabariikliku Arhitektuurimälestiste
Kaitse Inspeksiooni juhataja

Omaas
F.TOMPS

Suur Poltsipp
21.01.87. Juhataja

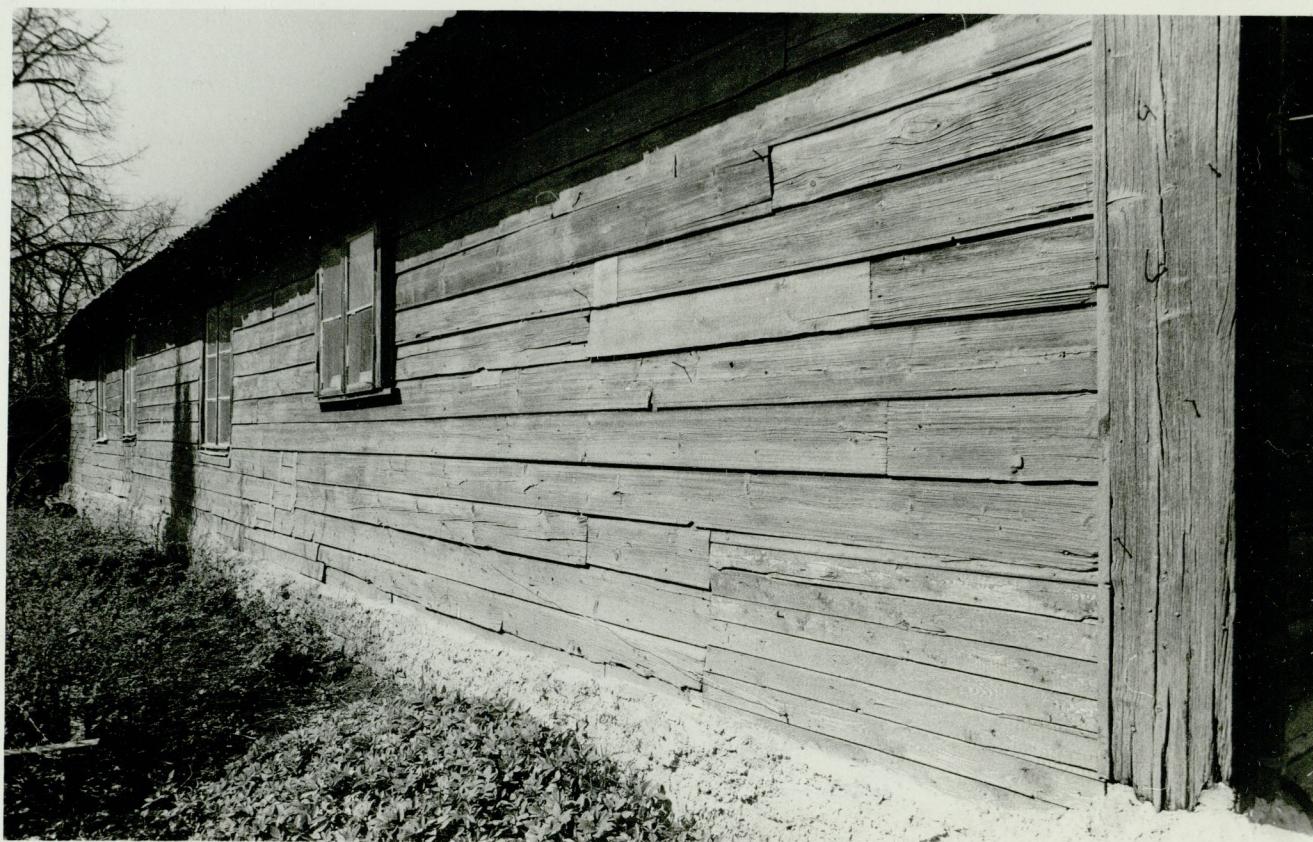
A.Joonsaar

44 07 54

2

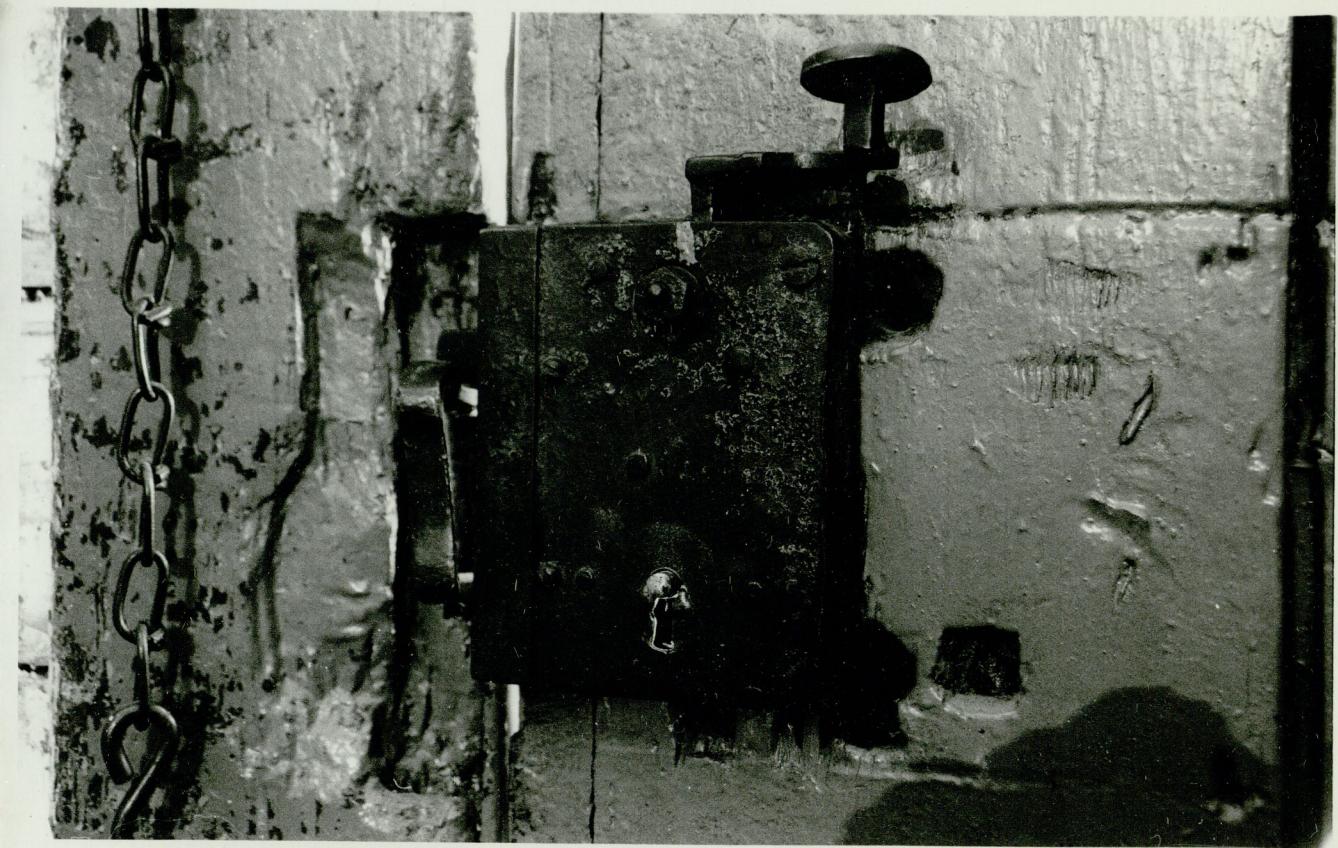

6

7

7

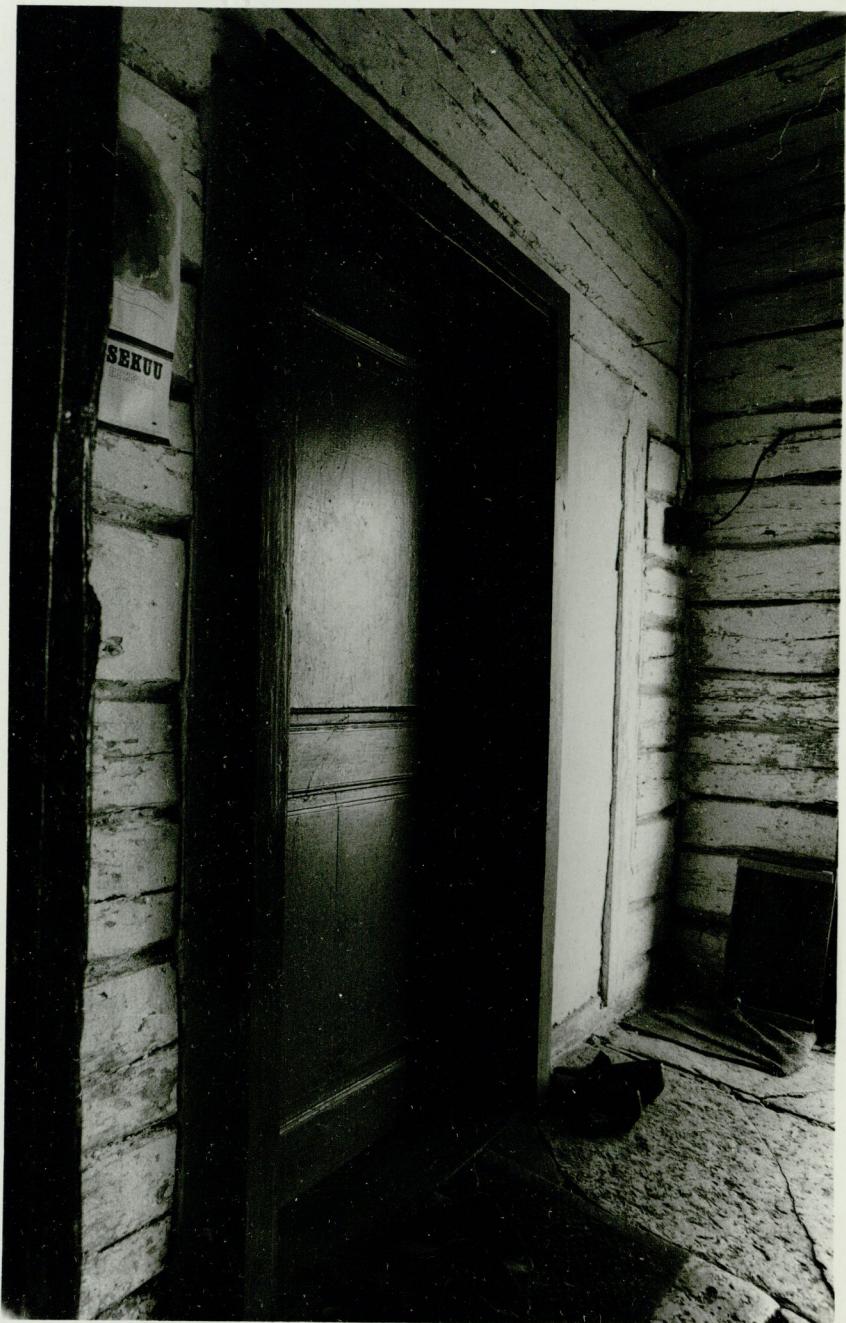

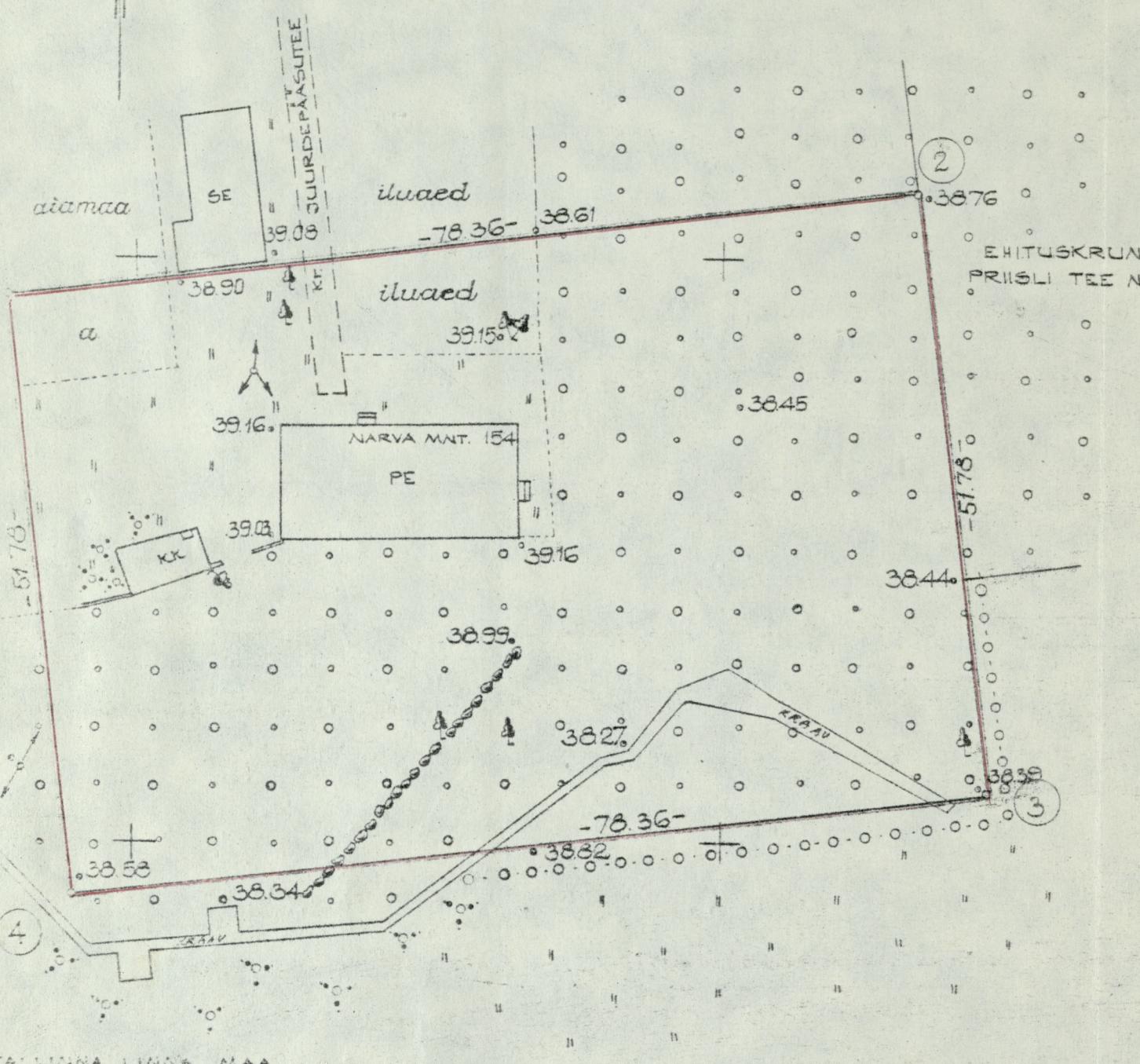
Tallinnas, Mererajoonis, Narva mnt. nr. 154
asula
majavalduskundi plaan

MÖÖT 1:500

KOORDINAADID KOHALIKUS SÜSTEEMIS, KÖRGUSED BALTI SÜSTEEMIS

ALLUS:

TALLINNA LINNA TSN TÄITEVKOMITÉE OTSUS N°213; 28.01.77.

TALLINNA LINNA MAA

AIAMAAS TEID	
12	30

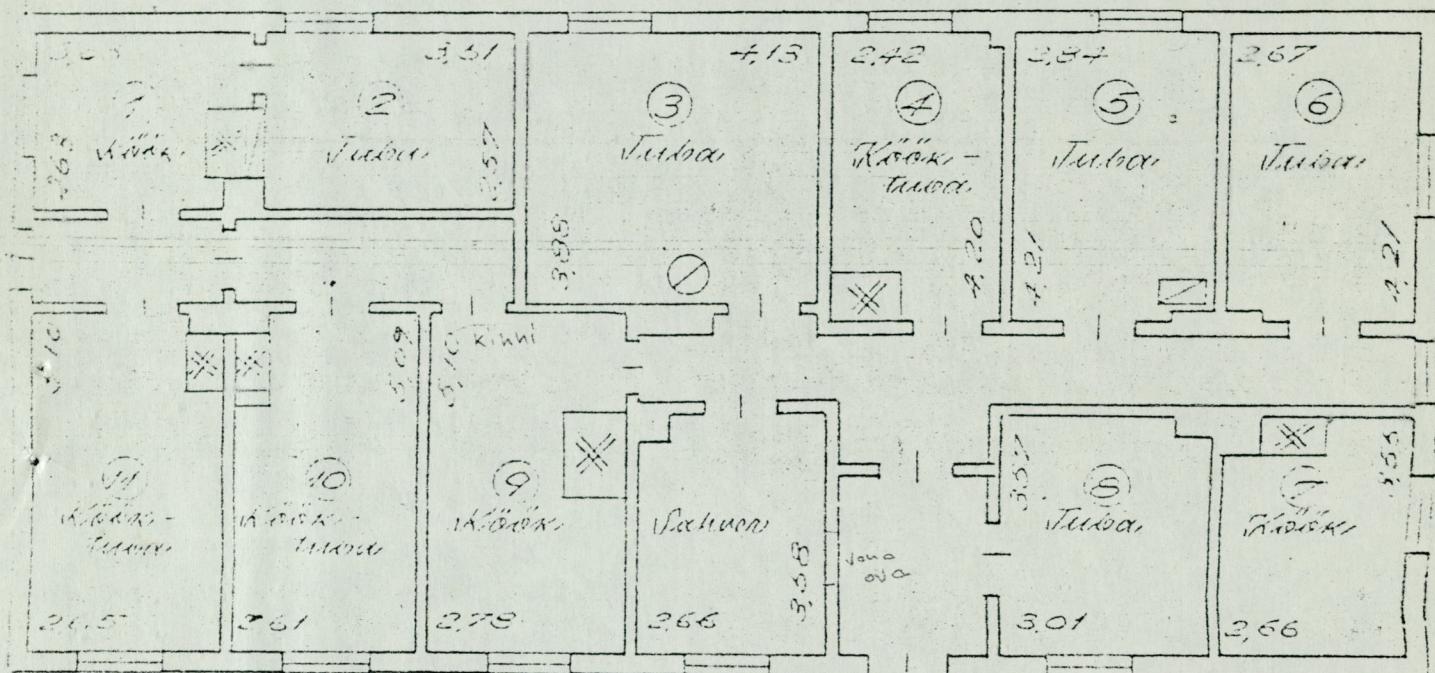
Reedika Õige, Jukur
20.05.1987

TALLINNA ARHITEKTUURI JA PLANEERIMI VALITSLUSE TOOTMISGRUPI GEOD. OSAK			TALLINN, VÕDU VALJAK 7
TOO ISELÖÖMI	AMET	PEREK. NIMI	ALLKIRI
	OSAK. JUHATA. KIVIMÄGI		19.05.1987
TOO ISELÖÖMI INS. GEOD.	P. RIEBERG		18.05.1987
KOOSTAS	JOONESTAJA V. SAHVA		18.05.1987
KONTROLLINS. GEOD.	A. KIVIMÄGI		17.05.1987
TIC - 5940	28L-304	MÖÖT 1:500 TÖÖ N° E-2039-77	

Pteris aquilina, Sommarellius sibiricus.
Rúzsli kúlaras aszmarók Révai Falu telep.

Maedajad: Rummo, Sivaida,
Lahmata Lydia, Elgee Mane, Eigure Tuit.

Päkivaree

Floridana *explicativa*

Alg	Kuivatustila	Pinta-alan arvontavälinen	Yht
1	Vihreä	$3,04 \times 2,63 - 0,41 \times 0,67 - 0,45 \times 0,46 = 7,1$	
2	Tuva	$3,51 \times 2,57$	9,0
3	Tuva	$4,13 \times 3,88 - 0,27^2 \times \pi$	15,8
4	Kiökk-tuva	$2,42 \times 4,20 - 1,03 \times 0,69 - 0,28 \times 0,19$	9,4
5	Tuva	$2,84 \times 4,21 - 0,52 \times 0,33 - 0,55 \times 0,13$	11,7
6	Tuva	$2,67 \times 4,21 - 0,54 \times 0,14$	11,2
7	Kiökk	$2,66 \times 3,55 - 1,44 \times 0,60 = 8,6$	
8	Tuva	$3,01 \times 3,57 - 0,29 \times 0,52$	10,6
9	Kiökk	$2,78 \times 5,10 - 1,25 \times 0,82 = 13,1$	--
10	Kiökk-tuva	$2,61 \times 5,09 - 1,37 \times 0,47$	12,6
11	Kiökk-tuva	$2,65 \times 5,10 - 1,17 \times 0,51$	12,9
			93,2

Linnitidox:

Christ
(E. Sixtus)

Kostas: Klaas / I. Sroobik, /
18. 07. 67